

Bilag om unge, der ikke fuldfører en ungdomsuddannelse (Restgruppen)¹

I. Generelt om restgruppen

Gennem de seneste år har der været fokus på at nedbringe andelen af unge, der ikke gennemfører en studie- eller erhvervskompetencegivende ungdomsuddannelse – ofte kaldet restgruppen. Hovedparten af alle unge begynder på en ungdomsuddannelse, men mange falder fra. Udfordringen er derfor især at få flere unge til at gennemføre den ungdomsuddannelse, de er startet på eller har skiftet til, så de ikke ender uden ungdomsuddannelse med vanskelige forudsætninger for beskæftigelse og fortsat uddannelse.

Restgruppen består hovedsageligt af mænd, og den største del af restgruppen består af unge, der er faldet fra erhvervsuddannelserne. Nye resultater viser desuden, at andelen af unge, der hverken er under uddannelse eller i arbejdsstyrken, er forøget. I 1980 udgjorde de 6-7 pct. af en ungdomsårgang, men i 2002 udgjorde de 10-12 pct.²

a. Lovgivning og initiativer

Der har gennem de seneste 10 – 15 år været taget en række initiativer, der både lovgivningsmæssigt og institutionelt skulle nedbringe restgruppen. Både i grundskolen, i overgangen mellem grundskole og ungdomsuddannelser samt i de enkelte ungdomsuddannelser er der sket ændringer og taget initiativer, der skal medvirke til at øge antallet af unge, der gennemfører en ungdomsuddannelse. Men initiativerne har ikke ført til en markant reduktion af restgruppen jf. fig.1.

Følgende initiativer kan være med til at nedbringe restgruppen:

- Bedre introduktion til ungdomsuddannelserne.
- Bedre anvendelse af tilrettelæggelse i uddannelserne ud fra den enkeltes evner og muligheder.
- Tilbud om forældrekurser til udlændinge.
- Tidlig identificering af de frafaldstruede.
- Flere praktiske indgange til de erhvervsrettede uddannelser.
- Flere rigtige praktikpladser.
- Bedre socialt miljø på uddannelsesinstitutionerne.
- Udbygget kontaktlærerfunktion og mentorer til særligt udsatte unge mv.
- Lektiehjælp i dansk og regning.

b. Uddannelsesprofil for en ungdomsårgang

Figur 1 viser en fremskrivning af det forventede uddannelsesniveau. I 2003 var det i alt 19,8 pct. af en ungdomsårgang, der ikke havde gennemført en ungdomsuddannelse. Af disse vil dog 4 procent komme videre og får en videregående uddannelse uden forudgående ungdomsuddannelse, fx via erhvervs-

---

¹ Arbejdsrapport er udarbejdet af Sekretariatet for ministerudvalget for Danmark i den globale økonomi. Papirerne er sendt til Globaliseringsrådet som faktisk baggrund for Globaliseringsrådets diskussioner. Globaliseringsrådet kan ikke tages til indtægt for arbejdsrapporterne.

² "Unge i tal og tekst" s. 48. Ungdomsforskning årg. 3 nr. 3 og 4. 2004. s. 31 og s. 43

arbejde og enkeltfags hf. Det betyder, at den gruppe, der ikke opnår en kompetencegivende uddannelse (restgruppen) er på 15,7 pct.. Heraf vil 5,2 pct. aldrig komme i gang med en ungdomsuddannelse. 14,6 pct. vil på et tidspunkt komme i gang med en ungdomsuddannelse, men falder fra uden at begynde på en ny uddannelse.

Fig. 1. Uddannelsesprofil for årgang 1990 til 2003. Ungdomsuddannelsesniveaue – alle

Alle	1990	1995	2000	2001	2002	2003
Ungdomsuddannelsesniveaue						
Med ungdomsuddannelse	77,0	81,5	82,8	80,6	79,5	80,3
Heraf med:						
Gymnasial uddannelse	38,3	40,8	41,0	41,5	42,8	43,3
Erhvervsfaglige uddannelser	26,8	27,7	29,9	28,3	26,4	25,8
Begge kompetencer	11,8	13,0	12,0	10,8	10,3	11,2
Uden ungdomsuddannelse	23,0	18,5	17,1	19,4	20,6	19,8
Heraf med:						
Grundskole	6,7	7,0	4,1	5,0	5,5	5,2
Afbrudt gymnasial uddannelse	2,8	3,0	2,7	3,1	2,7	2,4
Afbrudt erhvervsfaglig uddannelse	13,5	8,5	10,3	11,3	12,4	12,2
Ungdomsuddannelsesniveaue i alt	100	100	100	100	100	100

Kilde: UNI-C Statistik & Analyse

Der var været en mindre stigning i andelen af unge, der opnår en ungdomsuddannelse i perioden 1990-2003, selv om andelen er faldet i de sidste 4 år. I 2003 var det således 19,8 pct., der ikke havde en kompetencegivende ungdomsuddannelse; til sammenligning var det i 1983 27 pct. af en ungdomsårgang. Der er således generelt tale om en positiv udvikling gennem 1990'erne og frem til 2003. På den anden side var andelen af en ungdomsårgang, der opnåede en erhvervskompetencegivende uddannelse i 2003 kun på 75 pct., hvor andelen i 2000 var 79,5 pct. Af den andel, som aldrig opnår en ungdomsuddannelse, vil langt de fleste komme fra en afbrudt erhvervsuddannelse.

Det er karakteristisk, at 83,4 pct. af kvinderne gennemfører en kompetencegivende ungdomsuddannelse, mens kun 77,2 pct. af mændene gennemfører. Af den andel, som aldrig opnår en ungdomsuddannelse, vil flere mænd komme fra en afbrudt erhvervsuddannelse end kvinder – det gælder for henholdsvis 14,9 pct. af mændene mod 9,5 pct. af kvinderne. Andelen der kommer fra en afbrudt gymnasial uddannelse adskiller sig kun ganske lidt fra hinanden.

Den uddannelsesmæssige restgruppe er endvidere kendetegnet ved, at der er en overrepræsentation af indvandrere/efterkommere. 32 pct. af gruppen indvandrere/efterkommere fuldfører ikke en ungdomsuddannelse³.

c. International sammenligning

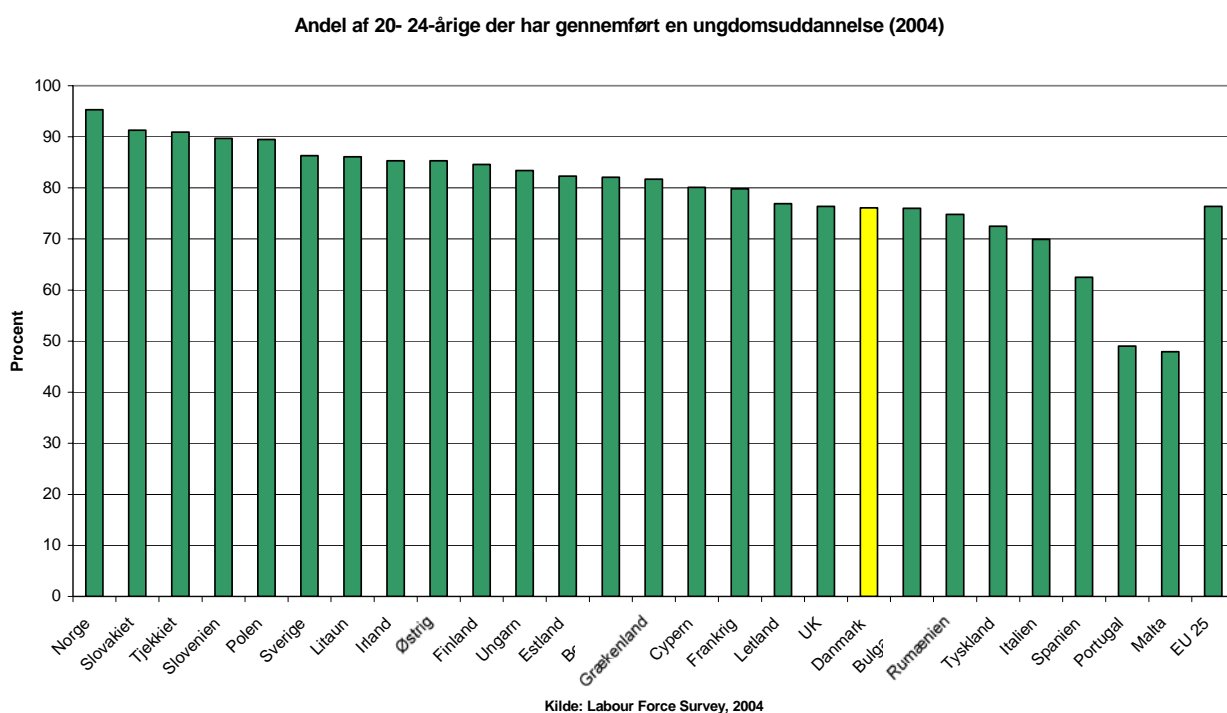
Som det ses af figur 2 er der – af de sammenlignelige lande – 18 lande, der har en større andel af unge, der gennemfører en ungdomsuddannelse. Det danske niveau ligger på EU-gennemsnittet, hvor de øvrige nordiske lande og flere central-europæiske lande placerer sig bedre. I Norge, som er det førende land, er der 17 pct. flere, der fuldfører en ungdomsuddannelse.

³ Udlændinges vej gennem uddannelsessystemet³, Tænk tanken om udfordringer for integrationsindsatsen i Danmark, juni 2004. Tallet på 32 pct. kan IKKE sammenlignes med tal fra profilmodellen, som angivet ovenfor. Profilmodellen inkluderer ikke etnicitet.

Som nævnt starter de fleste danske unge på en ungdomsuddannelse, men mange falder fra. Det er i øvrigt et generelt træk internationalt, at frafaldet i de erhvervsrettede uddannelser er meget større end i de studieforberedende ungdomsuddannelser.

Det hører med til billedet, at unge i Danmark afslutter deres uddannelse sent. Det gælder også for unge, der afslutter en erhvervsuddannelse. På erhvervsuddannelserne er gennemsnitsalderen således 22 år og på social- og sundhedsuddannelserne over 30 år. Der er således i Danmark en del af del unge, der først bliver færdige/kommer i gang med en kompetencegivende uddannelse efter 20-24 år. Af den grund bliver Danmarks andel af fuldførte større, når de unge, der er over 24-årige medregnes.

Fig. 2

II. Profil af restgruppen

Det er vanskeligt at få et helt præcist billede af, hvilke unge i restgruppen der kan betegnes som ”udsatte unge”. Det hænger bl.a. sammen med de unges store mobilitet såvel i uddannelsessystemet og på arbejdsmarkedet og mellem uddannelsessystemet og arbejdsmarkedet⁴.

Især læsefærdigheder og den unges faglige selv vurdering har betydning for gennemførelse af en uddannelse⁵. Begge dele er i høj grad et resultat af faktorer i skolemiljøet samt den prægning, der kommer fra hjemmet. Dette betyder ikke, at alle unge i restgruppen har ringe læsefærdigheder, men at læsefærdigheder og faglig selv vurdering er de mest signifikante forklaringsvariable.⁶

Derudover er restgruppen kendetegnet ved, at de over en bred kam har lavere gennemsnit end de øvrige unge på faktorerne: familiebaggrund, forældres socioøkonomiske status og kulturdeltagelse, selvtillid, konkurrenceorientering, relationer til lærerne, uro i klassen mv. Men de adskiller sig ikke gennemsnit-

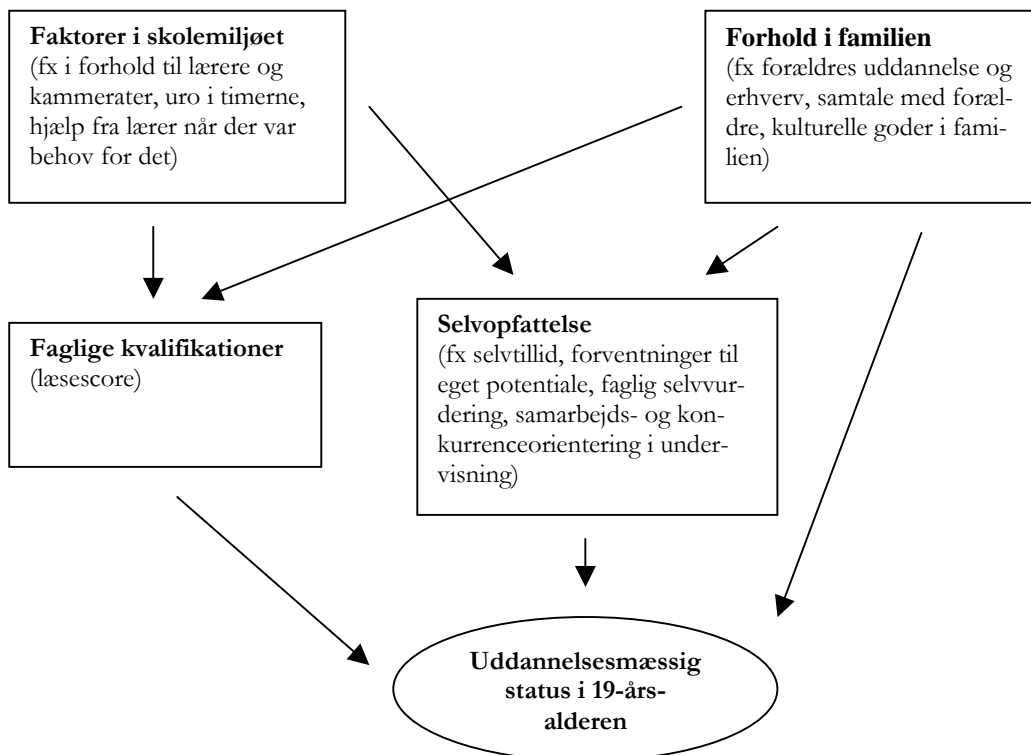
⁴ Illeris, K.: Ungdom, identitet og uddannelse” s. 120-121, 149-150. Hansen, Erik Jørgen: Uddannelsessystemerne i sociologisk perspektiv. 2002, s. 148ff.

⁵ Dines Andersen: ”4 år efter grundskolen. 19-årige om valg og veje i ungdomsuddannelser.” AKF/SFI, maj 2005. Undersøgelsen baserer sig på den gruppe unge, der deltog i PISA-undersøgelsen i 2000, så der er tale om en den såkaldte PISA-Longitunal database.

⁶ En nylig norsk undersøgelse af unge i ”videregående oplæring” peger på 2 forhold, der øger frafaldsrisiko: 1) svag baggrund fra hjemmet 2) lav tilpasning til skolen. ”Stayere, sluttere og returnerte” NIFU, april 2005

ligt med hensyn til relationer til kammerater i skolen og forældrehjælp til skolearbejdet eller i forhold til graden af samarbejdsorientering.

Fig. 3. Effekter på uddannelsesmæssig status i 19-årsalderen

Kilde: Dines Andersen: 4 år efter grundskolen, København. AKF, s. 48

Selv om der er visse fællestræk hos de udsatte unge, ligner unge i restgruppen ikke hinanden på alle punkter, og gruppen kan derfor ikke beskrives ud fra de faktorer, der gennemsnitligt har størst betydning for de unges placering.

Bag gennemsnitsbetragtninger findes mønstre og klynger, som er væsentlige for at forstå årsagerne til mangel på uddannelse. Ud fra denne tilgang kan de unge beskrives ud fra deres personlige og sociale profiler ved hjælp af fire kategorier⁷:

- A. *De opgivende* er kendetegnet ved meget dårlige erfaringer fra grundskolen. De er blevet mobbet, har få venner, flere skole- og bopælsskift og ustabil familiebaggrund samt manglende opbakning.
- B. *De praktiske* var glade for kammeratskabet i skolen – og frikvartererne. Skolegangen var ikke vigtig, så de forsøgte at slippe så let som muligt. De havde et godt forhold til flere lærere og deres efterskole. Baggrunden er typisk ikke skole- og uddannelsesorienteret, men de har et udmærket forhold til hjemmet. De kan lide at klare sig selv og får - inden for rammer - lov til det.
- C. *De vedholdende* havde det svært i grundskolen. De blev mobbet og havde få venskaber. Ofte er det ”de stille piger”, der har en vis succes med det boglige, men stiller store krav til sig selv. De

⁷ ”Hvorfor gik det galt?”, Arbejdsrapport nr. 6 Vidensopsamling om social arv, 2003, AKF, s. 13-17

har ofte haft flere skole- og bopælsskift og ustabile familieforhold i en periode, men de har alligevel formået at få en vis stabilitet.

- D. *De flakkende* klarer sig godt fagligt i skolen, har en forholdsmæssig stabil familiebaggrund, og deres forældre har ofte en fagligt orienteret uddannelse. De nød efterskolen og vil gerne dyrke ”de kreative fag”. De har måske i en periode i livet mistet fodfæstet, og de mangler måske at få lidt styr på nogle personlige forhold - de flakker om i udkanten af uddannelsessystemet.

Der er dog ikke viden om størrelsesforholdet mellem de 4 grupper.⁸

IV. Indvandrere og efterkommere.

I rapporten om udlændinge i ungdomsuddannelserne⁹ listes en række barrierer - før og under påbegyndelsen af uddannelsen - for, at især unge indvandrere/efterkommere gennemfører en erhvervsuddannelse.

Undersøgelsesresultaterne viser, at problemer med at honorere de faglige krav er en væsentlig forklaring. Dette bunder i al væsentlighed i manglende danskkundskaber. Desuden påvirker det muligheden for at få en praktikplads, jf. figur 4.

Rapporten opstiller også gruppen af indvandrere og efterkommere på erhvervsuddannelserne i 4 kategorier, som bl.a. relateres til familiens forudsætninger og den unges frafald, jf. tabel 5¹⁰. Det ses, at der er forskel på årsagerne til frafald blandt de fire grupper af udenlandske elever på erhvervsskolerne, fordi de unges forudsætninger, herunder ikke mindst familiebaggrund, er forskellige. De forskellige barrierer, der kendetegner de unge, betyder, at valg af løsninger i høj grad vil variere.

Fig. 4. Barrierer for unge udlændinges erhvervsuddannelse

Barrierer før erhvervsuddannelserne	Barrierer på erhvervsskolerne	Barrierer i forhold til praktik og beskæftigelse
<ul style="list-style-type: none"> • Forældrenes manglende mulighed for at støtte deres børns danskkundskaber eller give lektiehjælp • Uro i hjemmet • Dårlige danskkundskaber • Dårlige faglige kundskaber • Mangel på danske sociale netværk til at inspirere til alsidige uddannelsesvalg • Manglende kendskab i det etniske netværk til uddannelsessystemet og dets krav 	<ul style="list-style-type: none"> • Forkerte forventninger til uddannelsen • Problemer med det faglige niveau • Problemer med sproglige nuancer • Problemer med selvstændighedskravende arbejdsformer • Manglende socialt og fagligt netværk på tværs af etniske grupper • Manglende tilknytning til uddannelsesstedet og klassekammeraterne • Læreres og vejlederes manglende forståelse for udlændinges særlige uddannelsesproblemer 	<ul style="list-style-type: none"> • Virksomhedernes forventninger til udlændinge • Problemer med at formulere praktikplads- og jobansøgninger • Manglende netværksforbindelser til virksomheder • Manglende viden om omgangsformer på virksomhederne

Kilde: Ministeriet for Flygtninge, Indvandrere og Integration (januar 2005): Udlændinge på ungdomsuddannelserne – frafald og faglige kundskaber, s. 23

⁸ ”Hvorfor gik det galt?” s. 16-17. ”Unge i tal og tekst” s. 48. Ungdomsforskning årg. 3 nr. 3 og 4. 2004. Her angives, at opdelingen baserer sig på 49 interviews af unge mellem 16-24 år. Af disse gik 60 pct. på produktionsskole eller anden ikke-kompetencegivende uddannelse, 24 pct. var i arbejde og 16 pct. arbejdsløse, sygemeldte eller på barselsorlov. Illeris, K. m.fl. Ungdom, identitet og uddannelse. S. 127-136

⁹ ”Udlændinge på ungdomsuddannelserne – frafald og faglige kundskaber”. Tænketanken om udfordringer for integrationsindsatsen i Danmark. Januar 2005

¹⁰ ”Udlændinge på ungdomsuddannelserne – frafald og faglige kundskaber”. Tænketanken om udfordringer for integrationsindsatsen i Danmark. Januar 2005

Fig. 5. Forskelle mellem de fire grupper af unge udlændinge

	”De isolerede”	”De fortrængende”	”De Selvbevidste”	”De veltilpassede”
Familiebaggrund	Forældrene er ofte på overførselsindkomst og har svag kontakt til det danske samfund. Den unge opretholder en stærk opdeling mellem familie- og ungdomsliv	Forældrene er ofte ufaglærte, og faderen har typisk været selvstændig i en periode. Den unge er ofte blandt de ældste i en stor søskendeflok og tæt knyttet til familien, hvis forventninger forsøges tilfredsstillet	Forældrene har ofte fast arbejde og er trygge ved det danske samfund. Familien har en vis uddannelsestradition, eller der er ældre uddannede søskende. Familiens livsstil og forventninger mødes med kritik	Forældrene er relativt velintegrerede i det danske samfund og accepterer de unges tilvalg af dansk kultur. Forældrene inddrages dog meget lidt i uddannelsesvalget
Netværk og relationer	Har ringe dansk netværk og har svært ved at få kontakt med danskere. Arbejder typisk i gruppe med andre unge udlændinge	Har dansk netværk på uddannelsesinstitutionen, men ikke i privatsfæren. Arbejder ofte i gruppe med danske unge	Har stærkt etnisk netværk, men omgås udvalgte danskere. Arbejder alene eller i gruppe med unge, der respekterer deres anderledeshed	Har godt dansk netværk i og uden for uddannelsesinstitutionen. Arbejder alene eller i gruppe med danske unge
Oplevelse af forskelsbehandling og intolerance	Dette opleves som forventelig diskrimination (føler sig ofte forfulgt)	Dette opleves som uforståeligt og som et individuelt nederlag	Dette opleves som en kollektiv krænkelse	Dette opleves som overraskende og medfører undren (men også en grad af forståelse for, at det kan forekomme)
Arbejdsformer	Har svært ved selvstændighedskrævende arbejde og foretrækker lærerstyret undervisning	Trives bedst med tydelige rammer og krav til deres faglige præstationer	Er glade for perioder med projektorienteret og selvstændighedskrævende arbejde	Er fortlørlige med længere perioder med selvstændigt og projektorienteret arbejde
Frafald	Frafald bunder i basale faglige og sproglige problemer, et højt fravær, social isolation samt en manglende praktikplads	Frafald bunder i visse sproglige problemer, som går ud over de faglige kundskaber, i et svagt dansk netværk og problemer med at skaffe en praktikplads	Frafald bunder i et svagt dansk netværk, i problemer med visse sproglige nuancer samt i praktikpladsproblemer, fejlvalg og manglende fleksibilitet i fht. at udøve religion	Gode dansk kundskaber og sociale kompetencer modvirker ofte frafald. Frafald bunder oftest i praktikpladsproblemer eller fejlvalg

Kilde: Ministeriet for Flygtninge, Indvandrere og Integration (januar 2005): Udlændinge på ungdomsuddannelserne – frafald og faglige kundskaber, s. 21

For eventuelle faktuelle spørgsmål: Undervisningskonsulent Niels Glahn, Undervisningsministeriet, telefon 33 92 56 99